

POLSKI UNIWERSYTET NA OBCYZŹNIE
W LONDYNIE

ZESZYTY NAUKOWE

SERIA TRZECIA, NR 4, 2016

JOLANTA CHWASTYK-KOWALCZYK

REGINA WASIAK-TAYLOR, *ALFABET WSPOMNIEŃ
SZYMONA ZAREMBY. II RZECZPOSPOLITA, II WOJNA
ŚWIATOWA, EMIGRACJA, LONDYN, 2015,
ZWIĄZEK PISARZY POLSKICH NA OBCYZŹNIE,
191 S., 1 NLB., ISBN 978-0-950372-2-9*

Dzięki wsparciu finansowemu The Hanna & Zdzisław Broncel Charitable Trust wiosną 2015 roku ukazała się w Londynie publikacja Reginy Wasiak-Taylor pt. *Alfabet wspomnień Szymona Zaremby. II Rzeczpospolita, II wojna światowa, emigracja*, sygnowana przez Związek Pisarzy Polskich na Obczyźnie. To punkt widzenia różnych zjawisk i ludzi, na których temat wypowiedział się w rozmowach z autorką znany działacz społeczny na emigracji na Wyspach Brytyjskich, o niepospolitym charakterze. Jak słusznie zauważył w *Przedmowie* Rafał Habielski, książka *ma charakter opowieści biograficznej, której wartość tworzą koleje życia, doświadczenia i obserwacje poczynione przez autora* (s. 11).

Regina Wasiak-Taylor poprzez wydanie *Alfabetu wspomnień Szymona Zaremby* uratowała od zapomnienia wyjątkowe zaangażowanie w pracę społeczną postaci niezwyklej, która *we wszystkim, co robi, osiąga sukces, umie budować, naprawiać szkody i postępuje przyzwoicie wobec innych* (s. 178). Autorka przyznała, że pomysł formy zaczerpnęła z *Alfabetu wspomnień* Antoniego Słonimskiego, wydanego w 1975 roku. Materiał do książki powstał od maja 2014 do kwietnia 2015 roku podczas poniedziałkowych rozmów z Szymonem Zarembą w Polskim Ośrodku Społeczno-Kulturalnym, w jego gabinecie, w redakcji „Dziennika Polskiego i Dzien-

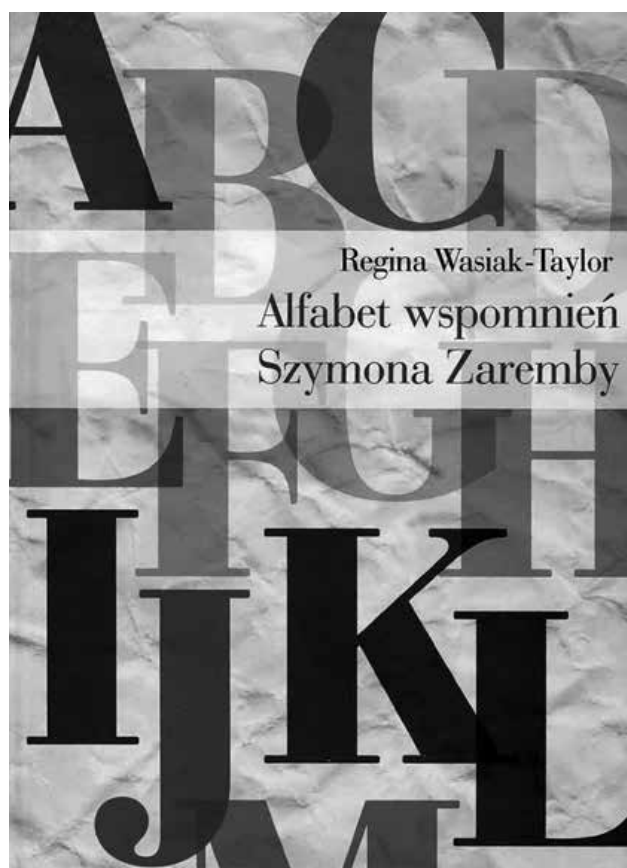
nika Żołnierza”. Autorka przyznaje, że często musiała ustąpić pola konieczności rozwiązywania przez Zarembę różnych węzłów gordyjskich skłóconych środowisk emigracyjnych. Uzupełnieniem były rozmowy telefoniczne, a także książka napisana przez Szymona Zarembę w języku angielskim pt. *Recollection of a Distant Past*, wydana w Londynie nakładem autora w 2012 roku. Ciekawym dodatkiem w publikacji jest dziewięć ilustracji polskiej artystki Olgi Sieńko, właścicielki galerii sztuki w Londynie.

O ile dla przedstawicieli polskiej emigracji pokolenia „niezlomnych” w Wielkiej Brytanii Szymon Jan Zaremba alias Alun Morgan (1920–2015) jest postacią rozpoznawalną, o tyle wydaje się niezbędne przybliżyć go czytelnikowi krajowemu. Z okładki dowiadujemy się, że pochodził z ziemi radomszczańskiej. Dorastał w środowisku ziemiańskim. W 1937 roku ukończył Gimnazjum im. Jana Zamojskiego w Warszawie, a następnie podjął studia w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego.

Jego los w czasie II wojny światowej wpisał się w exodus ogromnej rzeszy Polaków. Po wybuchu wojny, szukając polskich oddziałów wojskowych, został aresztowany przez NKWD w okolicach Krzemieńca. Po udanej ucieczce z sowieckiej niewoli wstąpił do Związku Walki Zbrojnej, a następnie do Armii Krajowej w obwodzie Radomsko. Po ukończeniu tajnej podchorążówki AK był szefem dywersji, do jego obowiązków należała także organizacja odbioru zrzutów z Wielkiej Brytanii. Został aresztowany przez Gestapo w 1944 roku, a po opuszczeniu więzienia ubezpieczał – jako oficer łącznikowy – misję brytyjską w okupowanej Polsce. Wraz z nią, jako żołnierz brytyjski, trafił w 1945 roku do ambasady brytyjskiej w Moskwie, gdzie przez kilka miesięcy pracował w wywiadzie JKM, za zasługi awansowany do stopnia kapitana. Z powodu wydanego na niego wyroku śmierci przez komunistów w Polsce nie powrócił do kraju, został przerzucony do Londynu. Tam na własną prośbę otrzymał przeniesienie do Polskich Sił Zbrojnych, do VI Oddziału, gdzie jego zadaniem było weryfikowanie ludzi przyjeżdżających na Wyspy.

Po demobilizacji studiował ekonomię i księgowość, pracował w angielskich instytucjach finansowych, wykładał w college’u, w latach 1972–2000 prowadził biuro usług księgowych. Równolegle zajmował się działalnością społeczną na rzecz polskiej diaspory w Zjednoczonym Królestwie. Przez wiele lat pełnił funkcję wiceprezesa Zjednoczenia Polskiego w Wielkiej Brytanii, a także prezesa Polskiego Ośrodka Społeczno-Kulturalnego, Rady Fundacji AK i Polskiej Fundacji Kulturalnej.

Na książkę *Alfabet wspomnień Szymona Zaremby* składa się 200 haseł osobowych i innych dotyczących dwudziestolecia międzywojennego, okupacji, emigracji, które nabrały kształtu podczas rozmów przeprowadzonych z Reginą Wasiak-Tay-

lor. Wpisuje się ona w naturalny nurt publikacji wspomnieniowych wielu autorów – zawodowych literatów, publicystów, polityków, dyplomatów, artystów, wojskowych oraz żołnierzy i debiutantów, zaistniałych na rynku wydawniczym polskich tułaczy wojennych. Ich dominująca tematyka to tęsknota za Warszawą, Krakowem, Polską, Kresami Wschodnimi – Lwowem, Wilnem, Polesiem, udział Polaków w II wojnie światowej – bitwa pod Monte Cassino, Arnhem, dokonania polskich pilotów w RAF-ie – bitwa o Anglię, kampania w 8. Armii w Afryce, współpraca wywiadu polskiego z aliantami, działalność „cichociemnych”, powstanie warszawskie, życie w okupowanej Polsce, Polacy w konspiracji, zsyłki Polaków w głąb ZSRR, więzienia i łagry sowieckie, formowanie armii polskiej w ZSRR w 1941 roku, dokumenty dziecięcej niedoli, dipisi polscy, wreszcie – życie w nowym kraju osiedlenia. Dowódcy i byli członkowie PSZ oraz AK spisywali wspomnienia o własnych formacjach i ich dokonaniach w czasie II wojny światowej.

Wydaje się konieczne przypomnienie najważniejszych autorów tej literatury, do których niewątpliwie należą (według chronologii ukazywania się): Lucjan Kneblewski, *Nie taki Murzyn czarny*, Edynburg, 1946, Składnica Księgarska; Wanda Lubomirska, *Karmazynowy reportaż*, z przedmową Zygmunta Nowakowskiego, Londyn, 1946;

- Marta Rudzka [Beata Obertyńska], *W domu niewoli*, Rzym, 1946, BOB, wyd. II pod własnym nazwiskiem, Chicago, 1968, wyd. III Londyn, 1988;
- Józef Żbik, *Pierwszy skok*, Londyn, 1946, Polska Agencja Drukarska;
- K. Jamar [Jan Marowski], *Śladami gąsienic Pierwszej Dywizji Pancерnej*, Hengelo, 1946, H. L. Smit; Londyn, 1947, Światpol;
- Józef Bartosik, *Wierny okręt*, Londyn, 1947, Orbis;
- Stanisław Mayak, *Dokąd idziemy*, Londyn, 1947, Orbis; *Zielony talizman*, Londyn, 1947, Orbis; *W służbie dla Ojczyzny. Kobieta żołnierzem 2. Korpusu*, Rzym, 1947, Referat Kultury i Prasy;
- Weronika Hort [Hanka Ordonówna], *Tułacze dzieci*, Bejrut, 1948, Instytut Literacki;
- Jerzy Biały, *Wspomnienia i przyszłość. 1941–1947*, Londyn, 1948, nakładem autora;
- Wacław Grubiński, *Między młotem a sierpem*, Londyn, 1948, ZPPnO;
- Ludomir Rayski, *Słowa prawdy o lotnictwie polskim*, Londyn, 1948, The Vistula Press;
- Tadeusz Nowakowski, *Szopa za jaśminami*, Londyn, 1948, Światpol;
- Anatol Krakowiecki, *Książka o Kołymie*, Londyn, 1950, Veritas, II wyd. Londyn, 1987, Veritas;
- Józef Czapski, *The Inhuman Land [Na nieludzkiej ziemi]*, Londyn, 1951, Chatto & Windus; kolejne wydanie *Na nieludzkiej ziemi*, Paryż, 1962, Instytut Literacki;
- Gustaw Herling-Grudziński, *A World Apart*, przeł. J. Marek [Andrzej Ciołkosz], Londyn, 1951, William Heinemann Ltd.; oryginał polski *Inny świat. Zapiski sowieckie*, Londyn, 1953, Gryf; wyd. II Paryż, 1965;
- Samodzielna Brygada Strzelców Karpackich*, Londyn, 1951, Związek b. Żołnierzy Samodzielnej Brygady Strzelców Karpackich;
- Kazimierz Iranek-Osmecki, *Drogi cichociemnych*, Londyn, 1952, Koło Cichociemnych Spadochroniarzy Armii Krajowej;
- Klemens Rudnicki, *Na polskim szlaku. Wspomnienia z lat 1939–1947*, Londyn, 1952, Gryf; wyd. IV Londyn, 1986, Gryf;
- Tadeusz Wittlin, *Diabeł w raj*, Londyn, 1952, Gryf Publication;
- Sławomir Rawicz, *The Long Walk*, Londyn, 1956, Constables;
- Tadeusz Nowakowski, *Obóz wszystkich świętych*, Paryż, 1957, Libella;
- Lucjan Królikowski, *Skradzione dzieciństwo*, Londyn, 1960, wyd. II Buffalo – Nowy Jork, 1986;
- Stanisław Kopański, *Wspomnienia wojenne 1939–1946*, Londyn, 1961, Veritas;
- Władysław Wielhorski, *Wspomnienia z przeżyć niewoli sowieckiej*, Londyn, 1965, Orbis;
- Józef Garliński, *Politycy i żołnierze*, Londyn, 1968, Polska Fundacja Kulturalna;

- Gustaw Łowczowski, *Polak jako żołnierz. Moje wspomnienia ze służby żołnierskiej 1914–1948*, Londyn, 1968, nakładem autora;
- Witold W. Leitgeber, *Dziennik z lat wojny 1939–1945. Od Cöetquidan do „Rubensa”*, Londyn, 1972;
- Jan Nowak [Jeziorański], *Kurier z Warszawy*, Londyn, 1978, Orbis;
- Wacław Korabiewicz, *Gdzie słoń, a gdzie Polska?*, Londyn 1980, Orbis;
- Maria Krzysztoporska, *Ze wspomnień tułaczy*, Londyn, 1981, Veritas;
- Bohdan Wroński, *Wspomnienia płyną jak okręty*, ilustracje Hanna Kutek, Londyn, 1981, Odnova;
- Jerzy R. Krzyżanowski, *Generał*, Londyn, 1982, Odnova;
- Aleksander Bloom, *Moja zimna wojna. Wspomnienia emigracyjne*, Londyn, 1984;
- Kazimierz Kaz-Ostaszewicz, *Długie drogi Syberii*, Londyn, 1984, Oficyna Poetów i Malarzy, wcześniej drukowane w odcinkach w kanadyjskim „Czasie”; wyd. II uzup. Londyn, 1986, Oficyna Poetów i Malarzy;
- Jerzy Lerski „Jur”, *Emisariusz „Jur”*, Londyn, 1984;
- Tymon Terlecki, *szukanie równowagi*, Londyn, 1985;
- Stefan Jankowicz, *Pieśń o pułku naszym*, Londyn, 1986, Oficyna Poetów i Malarzy;
- Lew Sapieha, *Wojna z wysokości siodła*, Londyn, 1986;
- Wacław Sieroszewski, *Polacy na Syberii*, Londyn, 1986, nakładem Koła Żołnierzy 5. Dywizji Strzelców Polskich na Syberii;
- Jerzy Stypułkowski, *Droga do wojska*, Londyn, 1986, Polska Fundacja Kulturalna;
- Władysław Filip Łuczyński, *Moje cztery kampanie. Wspomnienia z kampanii wrześniowej, francuskiej, libijskiej i włoskiej*, Londyn, 1988, Stowarzyszenie Polskich Kombatantów;
- Jerzy W. Górski, *Głodne stepy*, Londyn, 1989, Polska Fundacja Kulturalna;
- Stanisław Żurakowski, *Listy z Kozielska*, Londyn, 1989, Polska Fundacja Kulturalna;
- Edward Raczyński, *Czas wielkich przemian*, Paryż, 1990;
- Tadeusz Walczak, *Życie nie tylko własne*, Londyn, 1996;
- Józef Garliński, *Świat mojej pamięci. Wspomnienia*, t. 1–2, Warszawa, 1998.

Alfabet wspomnień Szymona Zaremby poprzez subiektywne widzenie rzeczywistości jej bohatera uzupełnia obraz postrzegania świata przez polską emigrację XX i XXI wieku, a także pokazuje inną odsłonę naszej historii, wcześniej zakłamywaną przez władze komunistyczne PRL-u. Często przez pryzmat anegdoty widać wzajemne związki znanych postaci emigracyjnych ze świata polityki, sztuki, nauki, literatury, animatorów życia społeczno-kulturalnego, a także tych mniej znanych lub po prostu przyjaciół albo osób, z którymi Zaremba zetknął się podczas swego długiego życia. Pokazuje codzienne zmaganie i pracę w nowym kraju osiedlenia.

Zaremba nie zapomina także o postaciach krajowych, które – według niego – wywarły znaczny wpływ na kształtowanie świadomości w Polsce po 1989 roku. Przykładowo: Władysław Bartoszewski, Aleksander Kwaśniewski, Tadeusz Mazowiecki, Lech Wałęsa. Przywołuje miejsca, instytucje, rocznice, które są ważne dla polskiej diaspory w Zjednoczonym Królestwie – Osiedle w Penrhos w Walii, Polski Ośrodek Społeczno-Kulturalny, Biblioteka Polska, Polski Uniwersytet na Obczyźnie, Antokol, kościół św. Andrzeja Boboli, redakcje i zespoły czasopism emigracyjnych, rozmaite wydawnictwa, fundacje, organizacje oraz stowarzyszenia, obchody i jubileusze celebrowane w Royal Albert Hall. Pamięć Zaremby nie jest sentymentalna. Niejednokrotnie ironicznie obnaża słabość tzw. polskiego Londynu, wzajemne waśnie i spory. Nie szczędzi krytycznych słów duchowieństwu, a szczególnie ojcom marianom, którzy zawłaszczyli Fawley Court.

Publikacja dzięki zamieszczonemu w niej indeksowi osób ułatwi poruszanie się czytelnikowi po współczesnym polskim Londynie. Na pewno zainteresuje badaczy życia i działalności polskiej diaspory na obczyźnie i to różnych dyscyplin naukowych.

Niestety, Szymon Zaremba nie doczekał wydania tej książki drukiem, ponieważ zmarł 22 sierpnia 2015 roku w Londynie.